

Міністерство освіти і науки України  
Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

**ЦИБУЛЬСЬКА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА**

УДК 796(07) (043.3)

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ  
ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ  
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА РІЗНИХ ФОРМАХ НАВЧАННЯ**

24.00.02 – фізична культура,  
фізичне виховання різних груп населення

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Дніпропетровськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

**Науковий керівник** – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент **Безверхня Галина Василівна**, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

**Офіційні опоненти:**

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Круцевич Тетяна Юріївна**, Національний університет фізичного виховання і спорту, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання;

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, **Марченко Оксана Юріївна**, Полтавський університет економіки і торгівлі, завідувач кафедри фізичного виховання і спорту.

Захист відбудеться «\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2015 р. о \_\_\_\_\_ на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.881.01 Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту (49094, м. Дніпропетровськ, вул. Набережна Перемоги, 10).

Автореферат розіслано «\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2015 р.

Учений секретар  
спеціалізованої вченої ради

О.О. Мітова

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність.** Одним з найважливіших завдань національної освіти є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів. Учитель виконує важливу соціальну функцію – здійснює духовний, розумовий, фізичний розвиток і виховання особистості.

Його праця спрямована не тільки на організацію навчально-пізнавального процесу, а й на організацію позакласної оздоровчої діяльності учнів, систематичного вирішення завдань формування активного громадянина. Тому основні напрямки розвитку сучасної вищої школи потребують пошуку ефективних шляхів формування особистої фізичної культури майбутнього вчителя, яка зумовлює прояв моральних і вольових якостей, є важливим засобом поліпшення фізичного, психічного і соціального здоров'я, у той же час, одним з показників ефективності процесу професійної підготовки, оскільки особиста фізична культура вчителя проектується на учнів і є прикладом для наслідування [Т.С. Плачинда, 2008].

Згідно думки вчених [Е.В. Богачёва, 2011; В.В. Каплінський, 2011] професійно-прикладні компетентності майбутнього педагога повинні забезпечувати оволодіння практичними вміннями і навичками, що сприяють збереженню і зміцненню власного здоров'я і здоров'я учнів, забезпечувати загальну і професійно-прикладну фізичну підготовку, визначену психофізичну готовність випускника педагогічного ВНЗ до професії учителя, набуття досвіду творчого використання фізкультурно-спортивної діяльності для досягнення життєвих цілей.

Мотивація як фактор здійснення різного роду діяльності вивчало багато авторів [Т.Ю. Круцевич, 2009; О.Ю. Марченко, 2010; Г.И. Гончар, 2013; Н.Бондарчук, 2014; Т.Вінярська, 2014]. Виходячи з того, що діяльність характеризує перш за все, постановка мети, вибір засобів досягнення мети, процес реалізації і кінцевий результат, основним руховим фактором є мотив, тобто для чого будується вся ланка дій людини. Тому результативність діяльності буде залежати від усвідомленості вибору мети і значущості – її досягнення для соціальної і духовної життєдіяльності людини.

Досягнення рівня освіченості в області фізичної культури характеризується грамотністю, теоретичною і практично-методичною підготовленістю і впливом її на сформованість потребово-мотиваційної сфери, рухової активності, а також фізичного розвитку і фізичної підготовленості [Л.Б. Лукина, 2007].

Таке складне завдання можна вирішити тільки у випадку організації ефективної системи фізичного виховання з підсиленням ролі професійно-прикладної фізичної підготовки. Для цього у ВНЗ викладається навчальна дисципліна «Фізичне виховання», мета якої сприяння підвищенню рівня неспеціальної фізкультурної освіти [О.А. Томенко, 2012], головною ознакою якої є включення у фізкультурно-спортивну діяльність як організовану, так і самостійну [А.А. Горелов, 2008]. Професійно-прикладна фізична підготовка є складовою частиною цієї дисципліни, однак, на заочній і дистанційній формі навчання вона відсутня, що і обумовлює пошук шляхів формування мотивації студентів до самостійного набуття

теоретичних і методичних знань з фізичної культури, практичних умінь і навичок і досягнення фізичної кондиції для успішного виконання професійної діяльності учителя.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертаційна робота виконувалась в рамках теми «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2006-2010 рр.» Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту 3.2.1. «Науково-методичні засади удосконалення викладання дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання» (номер держреєстрації 106U010782)», а також згідно теми 3.1. Зведеного плану науково-дослідної роботи на 2011-2015 рр. «Удосконалення програмно-нормативних основ фізичного виховання в навчальних закладах» (номер держреєстрації 0111U0011735). Роль автора полягає у розробці організаційно-методичних умов формування мотивації студентів до професійно-прикладної фізичної підготовки для реалізації дидактичного принципу свідомості і активності у навчально-виховному процесі.

**Мета дослідження** – дослідити особливості професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів факультету початкової освіти на різних формах навчання і розробити рекомендації щодо організаційно-методичних умов формування мотивації студентів для підвищення ефективності фізичного виховання і професійно-прикладної підготовки.

**Завдання дослідження:**

1. Дослідити сучасні проблеми освіти у навчально-виховному процесі з фізичного виховання студентів у ВНЗ.
2. Визначити рухову активність, мотивацію та відношення до занять фізичним вихованням, ціннісні орієнтації студентів факультету початкової освіти на різних формах навчання.
3. Виявити особливості професійно-прикладної фізичної підготовленості студенток на різних формах навчання.
4. Визначити фактори, що впливають на мотивацію студенток до професійно-прикладної фізичної підготовки.
5. Розробити організаційно-методичні умови формування мотивації студенток заочної форми навчання у системі самостійних занять та перевірити їх ефективність у навчально-виховному процесі.

**Об'єкт дослідження** – професійно-прикладна фізична підготовка студентів педагогічних ВНЗ різних форм навчання.

**Предмет дослідження** – вплив мотиваційних факторів на формування професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів в системі самостійних занять.

**Методи дослідження:** теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, анкетування, тестування теоретичних знань, рухові тести, експрес-оцінка фізичного здоров'я, самооцінка фізичного розвитку, психологічне тестування, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

**Наукова новизна отриманих результатів:**

– вперше визначені особливості професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів педагогічних спеціальностей на різних формах навчання, які відрізняються недостатнім рівнем теоретико-методичних знань на заочній формі

навчання і фізичною підготовленістю, що у більшості студентів знаходиться на рівні учнів молодших класів;

- вперше визначено лімітуючі фактори, що негативно впливаю на стан професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів заочної форми навчання, серед яких: відсутність обов'язкових занять з фізичного виховання, низький рівень рухової активності, необізнаність щодо належних норм професійно-прикладної фізичної підготовленості вчителів початкових класів, відсутність цілеспрямованих предметних самостійних занять і низький рівень мотивації до самовдосконалення;

- вперше визначена структура мотиваційних факторів, що впливає на активність самостійних занять студентів, серед яких: адекватність самооцінки фізичних можливостей, мотивація до успіху, мотив отримання знань, мотив оволодіння професією, емпатія з дітьми;

- вперше визначено можливість формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів заочної форми навчання при дотриманні спеціальних педагогічних умов організації і методичного забезпечення навчально-виховного процесу з фізичного виховання з використанням системи предметних цілеспрямованих самостійних занять.

- отримало подальший розвиток уявлення про ціннісні орієнтації студентів педагогічних спеціальностей і динаміку їх ієрархії на різних курсах навчання;

- отримало подальший розвиток структури мотивації студентів до занять фізичними вправами з урахуванням емпатії і адекватності самооцінки фізичних можливостей.

**Практична значущість** полягає у розробці організаційно-методичних умов формування мотивації студентів педагогічних спеціальностей заочного навчання до професійно-прикладної фізичної підготовки. До організаційних умов відноситься діяльність кафедри теорії і методики фізичного виховання з розробки плану-графіка індивідуальних і групових консультацій та термінів отримання завдань студентами, термінів звітності, форм звітності, термінів періодичного педагогічного і самоконтролю.

До методичних умов відносилось забезпечення студентів відповідною навчально-методичною літературою для визначення змісту і спрямування професійної теоретичної і практичної самопідготовки, та розробка змісту методичних і практичних завдань для студентів протягом навчального року.

Отримані наукові дані та практичні рекомендації можуть бути використані при організації діяльності викладачів фізичного виховання педагогічних ВНЗ у роботі зі студентами заочної форми навчання для залучення їх до систематичних занять фізичними вправами і самостійних предметних занять з професійно-прикладної фізичної підготовки.

Отримані наукові дані щодо формування мотивації студентів до фізичного виховання можуть використовуватись при підготовці студентів-магістрантів у змісті лекційних і семінарських занять з дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання студентів ВНЗ», а також на курсах підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання.

Результати дослідження були впроваджені у навчально-виховний процес Національного університету фізичного виховання і спорту України,

Дніпропетровського державного інституту фізичної культури, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, навчальний процес ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

**Особистий внесок здобувача** полягає у спільних публікаціях, дослідженні експериментального матеріалу, математичній обробці даних, постановці (мети і завдань, формулюванні висновків).

**Апробація результатів дисертаційного дослідження.** Результати проведених досліджень знайшли своє відображення у доповідях на міжнародних конференціях: «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (м. Дніпропетровськ, 2011; 2014); I Międzynarodowej Konferencji Naukowej: RATOWNICTWO WODNE, SPORT PŁYWACKI I KULTURA FIZYCZNA W TEORII I PRAKTYCE (Water rescue service, swimming and physical culture in the theory and practice) (Gdańsk, 2014); «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти» (Київ, 2014); на всеукраїнських конференціях: «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (м. Умань, 2012); «Професійна педагогічна позиція – ефективна умова формування культури здорового способу життя в освітньому просторі» (м. Умань, 2012) «Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі» (Умань, 2013, 2014); «Актуальні проблеми фізичного виховання: теорія та практика» (Умань, 2013, 2014), а також на університетських конференціях: «Проблеми наркоманії, алкоголізму та паління серед школярів» (м. Умань, 2011, 2012, 2013), «Боротьба зі СНІДом – боротьба за життя» (м. Умань, 2011, 2013); «Туберкульоз – проблема сучасності» (м. Умань, 2012, 2013); «Формування готовності вчителя фізичного виховання до реалізації освітніх завдань» (м. Умань, 2012, 2013).

**Публікації.** За результатами дослідження опубліковано 8 наукових праць, з них 5 статей в фахових виданнях, затверджених ВАК України.

**Структура та обсяг дисертації.** Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 54. Список використаних джерел налічує 222 джерела наукової та спеціальної літератури, з них 12 – іноземні. Обсяг основного тексту дисертації – 196 сторінок.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ**

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок здобувача, відображено апробацію результатів дисертації.

У першому розділі «**Сучасні проблеми фізичного виховання студентів у ВНЗ**» проаналізовано та узагальнено дані вітчизняних та зарубіжних авторів про неспеціальну фізкультурну освіту студентів як пріоритетного напрямку навчально-виховного процесу педагогічного ВНЗ; проблемне коло питань у формуванні цінностей фізичної культури і мотивації до професійно-прикладного самовдосконалення; мотивацію до занять фізичною культурою і спортом студентів

педагогічних спеціальностей. Одним з важливих завдань національної освіти є підготовка висококваліфікованих педагогічних кадрів. Учитель виконує важливу соціальну функцію – здійснює духовний, розумовий, фізичний розвиток і виховання особистості. Його праця спрямована не лише на організацію навчально-пізнавального процесу, а й організацію поза аудиторної, оздоровчої діяльності учнів, систематичне розв'язання завдань формування активного громадянина. Тому основні напрями розбудови сучасної вищої школи вимагають пошуку ефективних шляхів здійснення професійної підготовки майбутніх учителів, завданням яких є не тільки оволодіння фундаментальними фаховими знаннями, а й сприяння становленню культу здоров'я, виховання фізично, психічно і духовно здорового громадянина держави [Т.С. Плачинда, 2008].

Учителі виступають в ролі безпосередніх організаторів і вихователів, і саме вони в процесі життя і діяльності підводять учнів до розуміння норм, переконань, уявлень про здоровий спосіб життя. Цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість школярів формує в них якості здорового способу життя відповідно до ідеалів і принципів. Професійно-педагогічні цінності вчителя значною мірою стають життєвими цінностями школярів.

Одним із важливих завдань вищих педагогічних навчальних закладів є формування активності майбутнього вчителя до фізкультурної діяльності, яка зумовлює прояв ініціативності, цілеспрямованості, рішучості, є важливим засобом поліпшення фізичного, психічного здоров'я й, у той же час, одним з показників ефективності процесу професійної підготовки, оскільки становлення вчителя до фізкультурної діяльності проектується на учнів, є прикладом для наслідування.

В наукових дослідженнях набуває популярності звернення до категорій «фізкультурна освіта», «непрофесійна освіта», «неспеціальна освіта», головним завданням, яке їх об'єднує, виступає формування теоретичних знань та практично-рухових навичок самостійного тіловиховання, тобто формування фізичної культури особистості.

Головним завданням в процесі навчання студентів є активізація їх навчальної діяльності як в системі організованих, так і самостійних занять. Ефективність цієї діяльності залежить від мотивації, тобто сукупності факторів, збуджуючих, організуючих і спрямовуючих поведінку людини на успішність освоєння і виконання конкретної професійної діяльності.

В дослідженнях вчених відмічається, що в реальній педагогічній практиці у більшості вчительських кадрів ще не достатньо сформована особиста фізична культура, що проявляється байдужим, або взагалі негативним ставленням до різних форм занять фізичним вправами і спортом. В певній мірі це пов'язано із нерозумінням значення професійно-прикладної фізичної підготовки для студентів.

В педагогічних ВНЗ підготовка вчителів здійснюється на стаціонарній і заочній формах навчання, тому виникає питання адекватності професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів майбутній професійній діяльності і засобів підвищення мотивації до самостійних занять фізичним вихованням.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** описано й обґрунтовано методи дослідження, що відповідають меті та завданням, об'єкту і предмету дослідження, а також подано інформацію про організацію дослідження.

Для вирішення першого завдання, що стосується сучасних проблем освіти у навчально-виховному процесі з фізичного виховання студентів, було вивчено роботи 127 українських та 95 зарубіжних авторів.

За допомогою анкетування студентів було з'ясовано мотиви та інтереси студентів в вільний час, а також дотримання факторів здорового способу життя. Тестування теоретичних знань студентів з дисципліни «Фізичне виховання» проводилося з метою оцінки теоретичних знань з фізичного виховання.

Психологічні методи використовувались для вивчення структури і динаміки мотивації студентів II-го і IV-го курсів денної та заочної форм навчання факультету початкової освіти.

Для визначення мотивів вступу студентів до ВНЗ було використано методику Т.І. Ільїної. За допомогою методики М. Рокича досліджено особливості формування ціннісних орієнтацій студентів. Методика Т. Елерс (мотивація до успіху) дозволила вивчити формування підсистеми спрямованості особистості майбутнього спеціаліста. Було також використано методики експрес-діагностики емпатії (І.М. Юсупова), самоопис фізичного розвитку, відношення до предмета «Фізичне виховання».

З фізіологічних методів дослідження було використано вимірювання артеріального тиску, кистьової динамометрії, життєвої ємності легень, ЧСС у спокої. Індeksi фізичного здоров'я вираховувались за таблицею «експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я жінок» розробленою Г.А. Апанасенко.

Педагогічний експеримент проводився у формі констатуючого і перетворюючого. Констатуючий експеримент включав дослідження показників мотивів, інтересів студентів II і IV курсу стаціонарної та заочної форм навчання, ціннісних орієнтацій, емпатії, рівня фізичного здоров'я і фізичної підготовленості для визначення їх фактичного стану і відповідності загальноприйнятим нормам.

Перетворюючий експеримент проводився з метою перевірки розроблених організаційно-методичних умов формування мотивації до самовдосконалення для досягнення певних норм професійно-прикладної фізичної підготовки студентів, що опановують професію учителя початкових класів. Для цього були сформовані контрольна і експериментальна групи. Тривалість експерименту – один навчальний рік.

В роботі використовувались загальноприйняті методи математичної статистики з розрахунками середніх арифметичних величин ( $\bar{x}$ ), середнього квадратичного відхилення (S), а також статистичні перевірки статистичних гіпотез. Для визначення інформативності психофізіологічних факторів щодо їх впливу на формування мотивації до самовдосконалення студентів використовувався факторний аналіз з верімаксним обертанням з виділенням головних компонент. Усі дані опрацьовувались на персональному комп'ютері з використанням пакету стандартних програм (Excel – 7; Statistika – 6; SPSS 13.0).

Дослідження проводилося в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на факультеті початкової освіти. В констатуючому експерименті прийняли участь 60 студенток стаціонару і 60 студенток заочного відділення II і IV курсу навчання. У перетворюючому експерименті взяли участь студентки III курсу заочної форми навчання, в контрольній групі – 25 студенток, в



експериментальній групі – 28 студенток. Всі досліджувані були жіночої статі. Середній вік студенток II курсу був 18-19 років, IV курсу – 21-22 роки.

Дослідження проводилось в кілька етапів:

I етап – 2009-2010 рр. Вивчення літературних джерел. Визначення проблемного поля і складання програми досліджень. Апробація методів. Вибір контингенту досліджуваних. Написання першого розділу дисертації.

II етап – 2010-2011 рр. Проведення констатуючого експерименту. Дослідження мотивації, цінностей фізичної культури, теоретичних знань і рівня фізичного здоров'я студенток II і IV курсів різних форм навчання. Порівняння їх результатів, визначення динаміки від II до IV курсу навчання, аналіз і визначення особливостей їх професійно-прикладної фізичної підготовленості.

III етап – 2011-2012 рр. Визначення факторів, що впливають на мотивацію студенток до навчання і професійно-прикладної фізичної підготовки. Розробка організаційно-методичних умов, що сприяють формуванню мотивації студенток заочної форми навчання до професійно-прикладної фізичної підготовки в системі самостійних форм занять.

IV етап – 2012-2013 рр. Проведення перетворюючого педагогічного експерименту для перевірки ефективності організаційно-методичних умов формування мотивації студенток II курсу заочного навчання до самовдосконалення протягом навчального року.

V етап – 2013-2014 рр. Оформлення дисертаційного дослідження. Впровадження результатів. Апробація дисертаційної роботи.

У третьому розділі **«Мотиваційні пріоритети студентів педагогічних спеціальностей тут сфері фізичної культури»** було вивчено причини, що заважають студенткам займатися спортом, види спорту, якими займаються студентки, мотиви відвідувань занять з фізичного виховання і ставлення до них студенток, мотивацію навчання у ВНЗ, мотивацію до успіху, ціннісні орієнтації, особливості емпатії студенток факультету початкової освіти для оволодіння професійною діяльністю у педагогічній сфері.

Залучення до систематичних занять фізичними вправами студенток стаціонарної форми навчання складає на II курсі 60%, на IV курсі – 50%, що в два рази більше, ніж у студенток заочної форми навчання.

Різниця в мотивах занять полягає в тому, що на у студенток стаціонару більше виявлені оздоровчий і спортивний мотиви, а заочного відділення результуючий (досягти гармонійності статури – 45,5%) та рекреаційний (отримати задоволення від рухової активності – 57,1%).

Значення фізичної підготовки для виконання професійної діяльності визнають 60% студенток стаціонару і 43 – 53% студенток заочної форми навчання. В той же час самооцінка фізичної підготовленості студенток заочного відділення на 10% нижча, ніж на стаціонарі ( $p < 0,05$ ).

Проведені дослідження ставлення студенток до фізичного виховання стаціонарної та заочної форм навчання дозволяють виділити однакові тенденції в характеристиках предмета студентками II і IV курсів незалежно від форми навчання, що, ймовірно, пов'язано з вивченням спеціальної дисципліни «Фізична культура з методикою викладання» на IV курсі. Студентки IV курсу оцінюють

значимість предмета «фізичне виховання» через його необхідність для майбутньої професійної діяльності.

Студентки низько оцінюють значення занять із фізичного виховання для отримання знань під час самостійних занять фізичними вправами і не мають мотивації до додаткових занять у спортивних секціях.

До IV курсу відзначається зниження мотивації до навчання у студенток заочного відділення. Так, мотив «оволодіння знаннями» нижче, ніж на стаціонарі на 7,8%, «оволодіння професією» на 26%. Це ж підтверджує методика «мотивація до успіху». Кількість студенток із низьким рівнем мотивації збільшується в 2 рази (26,7%), а з середнім – знижується на 10% (73,9%).

Ціннісні орієнтації студенток, життєві цілі і способи їх досягнення змінюються залежно від року та форми навчання. Заочна форма навчання пропонує більш складні способи отримання знань, орієнтовані на самостійну роботу. Через те у заочників більше відповідальності, старанності, сили волі, здатності діяти самостійно.

Складова комунікативних здібностей (емпатія до дітей) у студенток стаціонару знижується з 8,8 б. на II курсі до 7,7 б. на IV курсі. На заочній формі навчання рівень емпатії до дітей не дуже високий, але стабільний – на II і IV курсах 8,2 і 8,1 б. відповідно.

У четвертому розділі **«Особливості сформованості професійно-прикладної фізичної підготовленості студенток факультету початкової освіти різних форм навчання»** кореляційний і факторний аналіз показників мотиваційної сфери, функціонального стану студентів II-го і IV-го курсів денної та заочної форм навчання дозволив виділити фактори, що впливають на формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів. Факторний аналіз дозволив виявити структуру мотиваційних пріоритетів студенток, серед яких головними компонентами є: «самооцінка фізичного розвитку», «ставлення до предмета «фізичне виховання»», «мотивація до успіху», «мотив отримання знань», «емпатія до дітей», «оцінка теоретичних знань» та «мотив оволодіння професією». Це стало основою для розробки організаційно-методичних умов формування мотивації студенток заочного відділення факультету початкової освіти до професійно-прикладної фізичної підготовки.

Експериментальні педагогічні умови – це організаційні заходи кафедри теорії та методики фізичного виховання (план-графік організаційних заходів протягом навчального року із зазначенням періодів отримання завдань студентами, терміном і способами звітності, формами контролю) та методичні умови, а саме: забезпечення студентів методичною літературою, розробка методичних і практичних завдань для студентів.

Критеріями ефективності розроблених організаційно-методичних умов формування мотивації студенток до професійно-прикладної фізичної підготовки вчителя початкових класів були такі:

- залученість до систематичних занять фізичними вправами;
- мотиви відвідування занять фізичними вправами;
- мотивація успіху;
- емпатія;

- рівень теоретичних знань;
- рівень фізичного здоров'я;
- рівень фізичної підготовленості.

Проведений протягом навчального року педагогічний експеримент зі студентками III курсу свідчить про ефективність розроблених заходів для активізації професійно-прикладної теоретичної та практичної підготовки студентів.

Змінилися мотиви навчання у ВНЗ (табл. 1). Серед мотивів навчання на початку навчального року в студенток III курсу переважав мотив «отримання диплома» (78 %). Оволодіння знаннями і оволодіння професією приваблювало приблизно 71 – 72 % студенток. В кінці навчального року ситуація в контрольній групі не змінилася. В експериментальній групі спрямованість на отримання диплома залишилася на колишньому рівні (79 %), проте зріс мотив «оволодіння знаннями» на 10 % і «оволодіння професією» на 14 %.

Таблиця 1.

**Мотивація навчання студенток до та після експерименту**

Мотив	Контрольна група (n=25)		Експериментальна група (n=28)	
	до експ.	після експ.	до експ.	після експ.
	%	%	%	%
Оволодіння знаннями	72	70	71	81
Оволодіння професією	71	69	72	86
Отримання диплома	78	79	78	79

Також змінилася інтенсивність мотивації до успіху (табл. 2).

Таблиця 2.

**Рівень визначеності мотивації до успіху студенток до та після експерименту**

Рівень мотивації	Контрольна група (n=25)				Експериментальна група (n=28)			
	до експ.		після експ.		до експ.		після експ.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Низький	4	16	7	28	5	18	1	3
Середній	20	80	18	72	23	82	19	68
Високий	1	4	0	0	0	0	8	29

Так, якщо спочатку навчального року з низьким рівнем мотивації до успіху в контрольній і експериментальній групах було 16 % і 18 % студенток відповідно, а з високим рівнем таких практично не було, то в кінці року ситуація дещо змінилася. У контрольній групі збільшилася кількість студенток із низьким рівнем мотивації до успіху на 12 %, а в експериментальній групі – зменшилася на 15 % і з'явилися студентки, які мають високий рівень мотивації до успіху – 18 %.

Позитивні зміни сталися і з емпатією до дітей як безпосереднього об'єкта педагогічної діяльності (табл. 3). На початку навчального року було відзначено як в

контрольній, так і в експериментальній групах по 12–18 % студенток, які мають низький рівень емпатії до дітей.

Більшість студенток (60–75 %) виявляли емпатію до дітей на «середньому» рівні, «високий» рівень мали 7–8 %, «дуже високий» – не мав ніхто.

Таблиця 3.

**Рівень емпатії до дітей у студенток до та після експерименту**

Рівень мотивації	Контрольна група (n=25)				Експериментальна група (n=28)			
	до експ.		після експ.		до експ.		після експ.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Дуже високий	0	0	0	0	0	0	0	0
Високий	2	8	2	8	2	7	11	39
Середній	20	80	18	72	21	75	17	61
Низький	3	12	4	16	5	18	0	0
Дуже низький	0	0	1	4	0	0	0	0

Після експерименту в контрольній групі кількісна структура співвідношення рівнів емпатії не змінилася. В експериментальній групі найбільше було студенток із «середнім» рівнем – 61 %, але й збільшилася кількість із «високим» рівнем до 39 %. Очевидно, це пов'язано з тим, що студентки почали краще розуміти дітей, стали більш чутливими до їх потреб і емоційно чуйними.

Важливою частиною професійно-прикладної фізичної підготовки є теоретичні знання. У результаті запропонованої експериментальної програми рівень теоретичних знань студенток експериментальної групи змінився (табл. 4). До експерименту в контрольній і в експериментальній групах не було студенток із «достатнім» рівнем знань (вище 61 % правильних відповідей). Приблизно однакова кількість мала «низький» рівень знань (нижче 50 % правильних відповідей) – 48 % в контрольній і 53 % – в експериментальній, «середній» рівень – 52 % в контрольній і 47 % в експериментальній групах. Після експерименту рівень знань в експериментальній групі істотно змінився і з'явилося 15 студенток (53 %), які мають «достатній» рівень знань. Майже в п'ять разів (до 11 %) скоротилася кількість дівчат, які мають «низький» рівень знань.

Таблиця 4.

**Рівні теоретичних знань студенток до і після експерименту**

Рівні знань	Контрольна група (n=25)				Експериментальна група (n=28)			
	до експ.		після експ.		до експ.		після експ.	
	n	%	n	%	n	%	n	%
I - Низький	12	48	10	40	15	53	3	11
II - Середній	13	52	15	60	13	47	10	36
III - Достатній	0	0	0	0	0	0	15	53

У п'ятому розділі «Аналіз та обговорення результатів дослідження» Представлено три групи даних, отриманих у процесі дисертаційного дослідження.

*Підтверджено:*

- дані М.А. Ісаченко (2010), Г.І.Гончар (2013) про низьку рухову активність студентів, низьку мотивацію студентів до навчання у ВНЗ, орієнтовану на отримання диплому, а не знань;
- дані О.Ю. Марченко (2010), О.О. Біліченко (2014) про те, що ціннісні орієнтації студентів мають гендерні особливості;
- дані Ю.В.Любимової (2003), О.Ю. Марченко (2010) про теорію «включеності» чи «занурення» в певну діяльність сприяє формуванню нових мотивів і ціннісних орієнтацій.

*Отримало подальший розвиток* уявлення про ціннісні орієнтації студентів педагогічних спеціальностей, про структуру мотивації студентів до занять фізичним вихованням із урахуванням емпатії та адекватної самооцінки фізичних здібностей.

*Новими даними* є особливості професійно-прикладної фізичної підготовки студентів педагогічних спеціальностей стаціонарної та заочної форм навчання, структура мотиваційних факторів, що впливають на самостійну професійно-прикладну фізичну підготовку, лімітуючі фактори, які негативно впливають на стан професійно-прикладної фізичної підготовки студенток; організаційно-методичні умови, що сприяють формуванню мотивації студенток заочного відділення до професійно-прикладної фізичної підготовки; можливість формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студенток заочної форми навчання в умовах відсутності обов'язкових навчальних занять із фізичного виховання.

## ВИСНОВКИ

1. Одним із найважливіших завдань вищої школи є підготовка педагогічних кадрів для виконання не тільки навчальних функцій, а й соціальних, які включають духовний, розумовий, фізичний розвиток особистості. До вчителя молодших класів ставлять високі вимоги, оскільки саме він формує в молодших школярів потребу в руховій активності, фізичну культуру особистості, що включає ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя, які будуть пролонгуватися в середньому і старшому шкільному віці. Через це особливо важливою є індивідуальна фізична культура особистості педагога, його професійно-прикладна теоретична і фізична підготовленість, що дозволяє кваліфіковано здійснювати навчально-виховну діяльність у молодшій школі.

У педагогічних ВНЗ підготовка вчителів здійснюється на стаціонарній та заочній формах навчання, тому виникає питання адекватності професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів до майбутньої професійної діяльності та способам підвищення мотивації до самостійних занять фізичним вихованням.

2. Аналіз даних опитування студенток свідчить, що на II курсі стаціонару в спортивних секціях займається 60% дівчат, тоді як на заочному відділенні тільки 36,7%. На IV курсі стаціонару відсоток дещо знижується до 50%, що, очевидно, зумовлено відсутністю обов'язкових занять із фізичного виховання. На IV курсі заочної форми навчання також відзначено зменшення кількості студенток, які систематично займаються фізичними вправами (до 23,3%), хоча у них з'являється обов'язкова навчальна дисципліна "Фізична культура з методикою викладання".

Однак 80 годин, відведених на самостійну роботу, студентки не використовують для підвищення рівня своєї професійно-прикладної фізичної підготовки.

Основною причиною, що заважає систематично займатися фізичними вправами, є відсутність бажання, тобто мотивації до підвищення своєї фізичної підготовленості та рівня фізичного здоров'я, на що вказують 58 – 60% студенток стаціонарної і 52 – 74% – заочної форм навчання.

3. Вивчення ставлення до фізичного виховання студентів стаціонарної та заочної форм навчання дозволяє простежити однакові тенденції в оцінках характеристик навчальної дисципліни незалежно від форми навчання. Всі студентки IV курсу позитивно оцінюють значимість предмета для їх майбутньої професійної діяльності, але низько оцінюють значимість фізичного виховання для отримання знань для проведення самостійних занять. Студентки не мають мотивації до додаткових занять у спортивних секціях.

4. Мотиви, які спонукають студенток вчитися в педагогічному університеті на факультеті початкової освіти, різні і від курсу до курсу мінливі. На стаціонарній формі навчання з II до IV курсу зростає значимість мотивів «оволодіння знаннями» з 66,6% до 77,8% і «оволодіння професією» з 66,0% до 87,0%. Мотивація до навчання в студенток заочного відділення нижча, ніж на IV курсі стаціонару, оскільки переважає мотив «отримання диплома». Найнижчий рівень прояву мотиву «оволодіння професією» на IV курсі заочної форми навчання – 61%. Складовими мотивами діяльності є мотивація до успіху, яка у 26,7% студенток IV курсу заочного відділення знаходиться на низькому рівні (на стаціонарі 6,7%).

5. Ціннісні орієнтації студенток, як і життєві цілі способи їх досягнення, змінюються залежно від року та форми навчання. Зазначимо, що «цікава робота» входить в «ядро» цінностей тільки на II курсі стаціонару (V місце). На інших курсах ця цінність займає середні позиції, а до IV курсу відсувається на 9 – 10 місця. Ймовірно, це пов'язано з деяким розчаруванням студенток, насамперед, заочної форми навчання в обраній професії і впливає на їх мотивацію до навчання у ВНЗ.

6. Професійно-прикладна фізична підготовленість учителів початкових класів має теоретичну і практичну складові. Загальний рівень теоретичних знань студенток стаціонарної форми навчання від II до IV курсу зростає за рахунок зниження кількості студенток із низьким рівнем знань з 66,7% до 33,3% ( $p < 0,01$ ) і підвищення з середнім рівнем з 33,1% до 60% ( $p < 0,01$ ). Однак достатній рівень на IV курсі мали тільки 2 студентки. На заочній формі навчання динаміка покращення теоретичної підготовленості в галузі фізичної культури не спостерігається. Кількість студенток із низьким рівнем знань коливається в межах від 50 до 46,6%, з середнім – 47 – 53%.

7. Рівень фізичного здоров'я та фізичної підготовленості є основою виконання професійних функцій учителя молодших класів.

У результаті дослідження виявлено, що у студенток заочної форми навчання всі індекси фізичного здоров'я нижчі, ніж у студенток стаціонару (загальний індекс фізичного здоров'я на IV курсі стаціонару 6,3 у.о, а на заочному відділенні 3,6 у.о. при  $p < 0,01$ ). Фізична підготовленість студенток-заочниць знаходиться на рівні 9 – 10-річних школярів, що обмежує їх фізичні можливості кваліфіковано здійснювати

професійну діяльність в організації та проведенні навчально-виховної роботи в початковій школі.

Мотивація до самовдосконалення власних фізичних можливостей низька і неадекватна рівню самооцінки, який на 66% перевищує реальні показники.

8. Для вибору найбільш інформативних показників потребо-мотиваційної сфери студенток, що впливають на бажання здійснювати професійно-прикладну фізичну підготовку, в системі самостійних занять, було проведено факторний аналіз.

Виявлено мотиваційні пріоритети студенток заочної форми навчання, головними чинниками яких є «самооцінка фізичного розвитку» (24%), «ставлення до фізичного виховання» (7%), «мотивація до успіху» (12%), «емпатія до дітей» (9%), «мотив отримання знань» (8%), «оцінка теоретичних знань» (6%), «фізична підготовленість» (11%), «мотив оволодіння професією» (7%).

Визначено чинники, що негативно впливають на стан професійно-прикладної фізичної підготовки студенток заочного відділення факультету початкової освіти, зокрема відсутність обов'язкових занять із фізичного виховання, низький рівень рухової активності, відсутність цілеспрямованих предметних самостійних занять і низький рівень мотивації до самовдосконалення.

9. На підставі результатів констатуючого експерименту було розроблено організаційно-методичні умови формування мотивації студенток заочної форми навчання до професійно-прикладної фізичної підготовки.

Організаційними умовами є діяльність кафедри фізичного виховання по стимулюванню самостійної роботи студентів, а саме: розробка плану-графіка організаційних заходів із зазначенням термінів одержання завдань студентами, звітності про виконання завдань, періодичного і підсумкового педагогічного контролю і самоконтролю.

Методичними умовами є:

- забезпечення студентів відповідною навчально-методичною літературою для визначення професійної спрямованості теоретичної та практичної підготовки;
- розробка протягом року змісту методичних і практичних завдань для студентів.

10. Результати перетворювального експерименту з впровадженням розроблених організаційно-методичних умов у педагогічний процес із фізичного виховання студенток заочної форми навчання свідчать про активізацію самостійної практичної діяльності студенток експериментальної групи. Так, зайнятість різними формами систематичних занять фізичними вправами збільшилася до 75%. З'явився новий мотив до занять фізичними вправами «досягти належного рівня професійно-прикладної фізичної підготовки» у 95% студенток, зросли мотиви покращання здоров'я і підвищення фізичної підготовленості. Найбільшим стимулом для студенток став періодичний самоконтроль власних показників фізичної підготовленості і порівняння їх із нормативами молодших школярів.

Зросла об'єктивність реальної самооцінки фізичного здоров'я до «середнього» рівня фізичної підготовленості студенток і до рівня нормативів фізичної підготовленості старшокласників.

Покращилася теоретична підготовленість студенток на 21%, особливо з методичних питань.

Після експерименту зросла кількість студенток із високим рівнем емпатії до дітей з 7 до 39%, студенток із низьким рівнем емпатії не виявлено. У відповідях студентки визнавали, що почали краще розуміти дітей, стали більш чутливі до їх потреб і емоційно чуйними.

11. Отже, розроблені організаційно-методичні умови активізації самостійної діяльності студентів заочної форми навчання, спрямовані на підвищення їх загальної та професійно-прикладної фізичної підготовки, досягли позитивного ефекту: підвищилися рівень мотивації до самостійного вивчення навчально-методичної літератури, рівень теоретичних знань у галузі фізичного виховання і рівень рухової активності за допомогою різних форм систематичних занять фізичними вправами.

Наше дослідження відкриває можливість формувати мотивацію до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів заочної форми навчання інших педагогічних спеціальностей в умовах відсутності обов'язкових навчальних занять із фізичного виховання.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці диференційованих рухових режимів у системі самостійних занять для юнаків і дівчат, які освоюють різні педагогічні професії.

## **СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### ***Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати:***

1. Безверхня Г. В. Вплив ціннісних орієнтацій на відношення до фізичного виховання студенток педагогічного вищого навчального закладу / Г. В. Безверхня, В.В. Діхтяренко // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2011. – № 1. – С. 17-22. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

2. Безверхня Г. В. Особенности эмпатии студенток педагогических специальностей / Г. В. Безверхня, В.В. Цыбульская // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2014. - № 4(42). – С. 5-8. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

3. Діхтяренко В.В. Мотивы посещения занятий по физическому воспитанию студентов педагогических специальностей / В.В. Діхтяренко // Спортивний вісник Придніпров'я. - 2014. - № 2. – С. 27-32.

4. Цыбульская В.В. Адекватность самооценки физических способностей студенток педагогических специальностей, занимающихся на разных формах обучения / В.В. Цыбульская // Физическое воспитание студентов: Харьков, 2014. - № 5. – С. 48-52. *(Видання включено до наукометричних баз та депозитаріїв: Ulrich's Periodical Directory; WorldCat; OpenAIRE; Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського; Російська електронна наукова бібліотека eLIBRARY.ru; Index Copernicus; CiteFactor; Universal Impact Factor; Google Scholar; Open Academic Journals Index; BASE; Research Bible; Doqpile; Aoil; Ask).* *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

5. Діхтяренко В.В. Теоретические знания в области физической культуры студенток педагогических специальностей разных форм обучения / В.В. Діхтяренко



// Фізичне виховання в контексті сучасної освіти : Матеріали IX Міжнародної науково-методичної конференції, червень, 2014. – К.: НАУ, 2014.- С. 56-58. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

6. Bezverkhnya G.V. Non-special physical education for students as a prior direction of the educational process in the higher pedagogical establishment / G.V.Bezverkhnya, Tsybul'ska Viktoriya// RATOWNICTWO WODNE, SPORT PŁYWACKI I KULTURA FIZYCZNA W TEORII I PRAKTYCE: Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego. – Gdańsk, 2014. – С. 228-233.*(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

7. Цибульська В.В. Професійно-прикладна фізична підготовка в системі фізичного виховання педагогічних вузів на сучасному етапі / В.В. Цибульська // Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет – конференції. (Умань, 10 квітня). – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 114-120. *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

#### **Опубліковані праці апробаційного характеру:**

8. Цибульська В.В. Організаційно-методичні умови формування мотивації студенток заочної форми навчання педагогічних спеціальностей до професійно-прикладної фізичної підготовки // Физическое воспитание студентов: Харьков, 2014. - № 6 *(Видання включено до баз даних: Academic Journals Database; BASE; CORE; CABI (CABDirect); DIIRJ; DOAJ (Directory of Open Access Journals); Index Copernicus; Google Scholar; Open Academic Journals Index; Open Science Directory; PBN; ROAD; WorldCat; Ulrich's Periodical Directory; Національна бібліотека України імені В.И. Вернадського; Центральна отраслевая бібліотека по физической культуре и спорту; Российская электронная библиотека (РИНЦ)).* *(Особистий внесок здобувача полягає у проведенні досліджень, інтерпретації отриманих даних та написанні окремих положень статті).*

#### **АНОТАЦІЇ (рос + анл)**

**Цибульська В.В.Формування мотивації до професійно-прикладної фізичної підготовки студентів педагогічних спеціальностей на різних формах навчання. – На правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту, Міністерство освіти і науки України, Дніпропетровськ, 2014.